

I ne pita ga ... Svako jutro prije zore mota se po šumi, po janama - pa sve u nešto gadja... I jutros je bio... A kad se vratio, naša mu je gospodjica krišom odnijela pištolj i nekamo ga sakrila. A on ga sad traži. Što vi na ovo, gospodine učitelju ?

Učitelj

Ta-to je - strašno...

Kate

A da Vam je znati sve ...

Na vratima pojavi se Slavić. Kate ^{uzdahne} uzme kovčeg pa izidje, ali se pod konac prizora opet vrati.

Prizor treći

Učitelj i Slavić

Slavić

na vratima

Nema i - nema ...

Učitelj (mrko)

I bolje da nema...

Slavić

(ulazeći trže se)

Što ? ...

Učitelj

Znam ja, što se tebi po glavi vrti l... Slušaj ti mene: ne vodi sebe u napast !

Slavić (sjedne na ognjište, do njega učitelja)

Nema tu napasti ! - Ja hoću da branim svoje... To mi je dužnost... Kad sam gradio ovu palaču, villu, hotel - zovi je, kako hoćeš - ja nisam razmetnuo svoje staro ognjište. Evo ga tu je, čisto kao suza. I časno... A ja hoću da takovo i ostane... za uvijek... Pljunu li mi na njega - pljunu mi na dušu... A to ne dam. Teško onome, tko se drzne...

Učitelj

I takav će se delija naći, Mate ! Jednom je kućni prag bio najviša planina, danas je ^{tanja} slična škrlja, koju može svaka šuša nekažnjeno da pregazi.

Slavić

Može, gdje nema krvi, i otpora...

Učitelj

Ni otpor ne nosi uvijek sreće... Često i ne znači drugo, no ludo vitlanje prašine... Naš dan će doći, ja vjerujem u njega kao i u sunce, ali prije treba da prodje ova ~~na~~ crna

... (Vjetar zavija) Čuješ li je, kako zvizga nad glavama našim ?
stostruki bič ... I sve po nama, a mi goloruki i sami, sami,
mi ...

Slavić

Pa branimo se ! ... Eno Joža, oca mojega Jadrana... Starac
od osamdeset i tri godine. Gluh, napola slijep. I gle ! - juče za-
teče u vinogradu dva njihova čovjeka. Ne pita ih otkuda su, ni što
su, već izvuče kosijer, pa udri na njih, da ih izagna iz svoje sta-
rine - on - starac !... Sad je ~~šokirao~~ u okovima, ali čast - obraz -

Učitelj

A što će na to onaj siromašni učitelj, tvoj stari paj-
daš ? Kako ^{on sada} čerči pred očima ? Ti i ne znaš, što mu se desilo jutros ?
Njihov jedan donio mu u školu nekakvu dugu trikoloru - i već ju je
turao jednome djetetu u ruke, da je izvjesi na prozor ... A moj
bijedni uča ne budi lijen, već ^{mn} jednim mahom ^{istruše} pograbi barjak i sam
ga ponese k prozoru i razvije... *

Slavić

(zgražajući se)

Kako si mogao ! ... Gdje ti je bila duša ? Gdje srce ?

Učitelj

Stislo se... kao što se toliko puta i prije u životu sti-
skalo... Rob sam se rodio, robom ću umrijeti... Jedno poniženje
više ili manje - ne broji... Ali oni naši maleni... ono naše sitno
roblje - vidiš, - to ^{je to} mora da ostane čisto i neokaljano. Oni su prije
dvije godine imali svojih pet svijetlih dana... Njihove mekane duše
upile su u sebe sve one lijepe slobodne trenutke - i to mora u njima
da ostane vječno i sveto... Ah, Mate - da ti ih je bilo vidjeti,
kad sam iza one naše goleme propasti prvi put stupio među njih...
Tihi, preplašeni kao ptičad, što su iz gnijezda pala... oči im
natuhle, rasplakane - i sve gledaju u mene - gledaju - gledaju - i ču
što ću da im rečem --- a ja --- a meni - u grlu - tu ---
Prekide se i pokunji. Pauza.

Slavić

tronut - muklo

A kako sada ?

Učitelj

utire suze

Opet se smiješe... Ne vjeruju u svoju nesreću - prosto
ne vjeruju... Opet maštaju o nekim konjima bijelim, što će se jed-
noga dana pokazati pod Kastvom i - sve tako....

Slavić

Pusti im, neka snivavaju... Djeca su istini bliže od
nas... Puno bliže... I sam Bog govori često na njihova usta...
Dobro je, što se smiješe... Znači - da će brzo i ^{propjevati} propjevati... Meni
su djeca, što i proroci... *

Učitelj

A mi žuvari njihovi treba da budjemo, da nam ih ova duga noć ne rasplaši i ne proguta. Jer ovo što se na rod naš diglo, imat će svoju strašnu moć... Ovo je kao ^{neželjna gladna neman} užasna ^{gladna neman} stvar, što kao polip pruža svoje satlasne krakove ovamo k nama, da nas siše... A mi? Što da činimo? Da se opremo ili da se ^{prizajemo} pritajimo kao zmije? (Uštajući) Ne tražim odgovora... Razmislit ćemo, pa da vidimo. (Pružajući ruku na oproštaj)

Slavić

E - ali sad imao bih ja da pridometnem koju....

Učitelj

Sjutra, Mate - sjutra - sad je već i onako kasno... I mrak je, a ja moram kroza šumu, da me ne vide. Ti i ne znaš, da su danas bijesni, kao još nikada. Zeli ^{imie} ~~imie~~ Potock dao u glavu....

Slavić

A što je to za „Zalim Potock“?

Učitelj

Ne znaš? Sinoć su u njemu našli jednog svoja - mrtva.. Niko ne može ^{izjediniti kako} ~~izjediniti~~ je ondje nastradao, no oni mahom krivnju na naše i groze se najstrašnijom osvetom. Najžešće udaraju po Franu, a žujem, da je danas i tvoja nevjesta pred općinom na sva usta vikala, da je ono njegovo djelo....

Slavić

Hoće ona....!

Učitelj

Svakako dobro je učinio ~~vyvaz~~, što je već prije utekao u šumu.... Ne znam, što bi, da ga ukebijaju....!

Slavić

I ti veliš: pritajiti se treta.. A ne vidiš, da nas već za grkljan drže?

Učitelj

Ostavi razmislit ćemo... Sjutra ću opet k tebi. A da

Nmi još onomad: Amerika! Pravda! U što li mi sve ne vjerovismo! Ma!... (uputi se prema vratima a s njime i Slavić, da ga isprati) Da, a ti - kako sam ti rek ono rekô: ne vodi sebe u napast - ne vodi!

P r i z o r č e t v r t i .

Kate pa Slavić

Pozornica ostane maskom puzna.

Kate -- vraća se sa zavešljajem u ruci

Slavić (zavešljajem se)

~~Da se pritajila i pusti da me šitaju, da mi u lice~~

*(ulazici podražava Učitelju) Ušto li mi sve ne vjerovismo!
(ogorčeno) U ne, samo ne u ono ^{jevično} pravo: U se i u sv. Rjus.*

~~Pljasku, da mi... Na vratima ukaza se Luce. Vjetar.~~ (oči mu vrljaju uokolo kao da i opet nešto traže) Ali kud mi nestade ono --- Na vratima ukaza se Luce. Vjetar.

Prizor peti

Slavić Luce i Kate

Luce

Bog budi s nama i Ni da je sud svijeta! ... A mene i bez toga tu - oko srca ... Sve strepim, kao da će odnekuda na nas nešto strašno - (Kate) Flora me svaki čas ubada, što još niste otišli, Teško mi je, ali kad već mora biti - voljela bih da ste već ^{na putu...} ~~prošli~~

Kate

Još čas, gospa Luce, pa sam gotova ...

Luce (uzdahne)

Slavić

Gdje je Mare ?

Luce

I ona ~~ne~~ muči... Gore je na terasi. Sama, # Vjetar je u lice bije, a ona se i ne miče... I sve nekamo pilji: u more, u noć ? - Bog bi znao kuda. Zovem je, a ona: Doći ću, doći... Ali to kao da nije njezin glas, već nekakav šudni...

Slavić

To je sve zbog Frana ... Htjela bi da ga se odreče, a srce ne da... K tome zna, da ga zbog nje progone - otuda i sva muka njena ...

Luce

A mati ubada i na križ je pribija - kao i ono danas ^{za} stolom... I sve navaljuje; kao da ~~kaš~~ hoće da je do kraja utuče...

Kate

Sarvim ~~ne~~ je ~~iz~~morila... Više se i ne brani... Zanije-mila ~~je~~, kao da nije više od ovoga svijeta --- A što će još biti - to je ono ~~kega se ja i najviše bojim~~ *na jstrašnije* ...

Slavić - gleda je razvaljenih očiju

Što to ?

Kate

Ja ne znam ni sama... ali jedno je stalno: ne izvedete li je odavle - izgubit će te je ...

Luce

I mene ^{toja} je strah. One neke njerinerejci - nekakvi čudni pogledi... To je sluti na Jobro - ne sluti...
Vistini, ~~to je i mene strah~~ I kad bi tko mogao nagovoriti je, da za koje vrijeme ode s Nikom...

Slavić

Zar i ona ? --

Luce

Samo za neko vrijeme, dok zaboravi, ozdravi, oživi...

Kate (Slaviću)

I mene ^{toja} je strah. One neke njerinerejci - nekakvi čudni pogledi... To je sluti na Jobro - ne sluti... Vistini, ~~to je i mene strah~~ I kad bi tko mogao nagovoriti je, da za koje vrijeme ode s Nikom...

Učinite to, ako Bogu znatej - Još ste na vrijeme !... *Ujutro*
Tko zna, ~~ko će biti s njima~~ *livei moglo biti predasno.*

Slavić--

Ali kakve su to riječi ? (uhvati Katu grčevito za ruku)

Ti mi i opet nešto kriješ ....

Kate-- (smučena, tra neduga kolebanja)
Onaj pištolj ....

Slavić

Kaži, gdje je ?

Kate

Sakrila ga ----

Slavić--

Tko ?

Kate--

Gospodjica ....

Slavić

Ona ? Zašto mi nisi odma rekla ?

Kate--

Zabranila mi.... Ali ja sada idem - i sroč mi ne da, da
Van to ne kažem... I sve drugo... Gospodar: ona nešto sprema ---

Slavić--

Ko to veli ?

Kate:
Njezine riječi... Ne vidite li, što se u njima mota ? *Pa i one*
neke riječi...
Luca--

Kate ! Ti nas plašiš !.....

Kate (Luca)

Pa ona njezine riječi... i sami ste malo prije rekli...

Slavić--

Koje riječi ?... što se govori ? **Ne ubijaj!**

Kate--

Niste li žuli, kako je danas matera odsekla, da će onome
prokletniku ona sama da sudi.....

Slavić

Ne šal Za to sam ja tu - ja sam .....

Kate--

Mahnite se i vi toga ! ....

Luca--

I ja te zaklinjem, Kate ....

--Kate--

A što je do onoga pištolja, učinite sve, da ne oštane
u njezinim rukama .... Njezina je glava smučena... moglo bi sva-
šte da se desi... ~~ona najstrašnija~~

Slavić--

Ti luduješ... Vi svi ludujete.... Do kada ćete ovako ?..

Kate--

Šutjela sam do sada, jer nisam htjela, da vas ~~uvlači~~ *uvlači*

u nemir i strah... ali sada vi morate i ^{ovo} da znate... U tavnici --
poslije onoga-----

Slavić

Što ne govoriš ?... Ne vidiš li, da mi mozak na komade
trgaš ? ...

Kate

Htjela je, da se skona....

Luce

Za pet rana Božjib i

Slavić-- (uzdišuće)

Što - što si rekla ? .....

Kate

Htjela je da se objesi.... Jedva sam je zadržala....

Slavić

Prestani ^{ako to znaš} Prestani.... (Pređe rukom preko čela. Zar

nam još nije došla razora kidanja čemera i tni? *inemozas.* Sve je to suviše strašno..

Surine... ~~Je vidim: nešto treba da se uradi i to vrlo odmah - dok ne bude~~

~~prekasno~~ ~~Ali~~ (Bazmilija) Hoću ~~napraviti~~ da govorim s njome.

Smjesti ~~Idi, Luce, i zovni je....~~

Luce

Idem, ^{idete ovako te vidim!} ~~ati ja, Kate, nagovoriti je~~ da podje s njima... Još

noćas... Vidiš i sam, da je već sve pri kraju... i da me srce nije
^{kao sam ona govorila...} varalo... Tužni mi, nebogii....

Slavić

Ostavi meni.... (Luce ode uzdišući)

Slavić

Sve se ruši -- sve... (Najednom se sav stress) Ali ja
ipak moram da razračunam s njima... Ne bude li drukčije moguće -
možem ću na njega - sjekiron!

Pauza. Na kućna vrata kucanje.

Kate--- zaprepaštena--

Božel Da nisu oružnici!

Slavić

Skloni se gdje god... Ja ću da pogledam, ko je...

Kate

u velikom strahu lijevo. Za njom Slavić.

P r i z o r   š e s t i

Slavić i Frane. Zatim Kate.

Časnom muk. Potom na hodniku žamor glasova.

Slavić (*frane*)
(*slazedi*)

Ma vidji... Ovak o nenadno... Nije pametno... Što bi, da
da te uhvate!... Znaš, gnjevni su na tebe... I bijesni...

Frane

Sad su mi u kući... Provalili unutra... Hoće valjda sve da razore... *Što da čine? Njih vojska - a ja goloruka...*

Slavić

No i odavle, iz ove kuće treba da se makneš... *što prije...* Ne gonim te ja - Fože sačuvaj! - već ona aždaja, što mi se jednom uvukla u kuću, i sad mi na vrat sjela... Mrzi te i progoni, valjda sve zbog onog nekog komesara - gada i prokletnika...

Štorka Frane

Znam i to. Međutim ja sam morao večeras ovamo. Na Rije-
ci se i opet miješa... *Legionari ne će da pređu grad.* Njihove se
straže pomakle na sjever, i mi moramo da udarimo drugim putem. A
imam i vama nešto da kažem... Od nekoliko vremena muči me slutnja,
da vama *i ovome vašem domu* ~~da vama i svima vašima~~ *prijeti nešto veliko...* Ne znam, što je - ali
misao mi ~~ta~~ ne da mira - i ja bih najvolio, da vi svi za neko vrijeme
ostavite ovaj kraj i ---

Slavić

Ne - Frane - ti znaš, da nema toga "sparanke", koji bi
mene istego odavle. Nego ona - Mara - nešto mi je u zadnje vrijeme
suviše mračna - mnogo se toga nakupilo u onoj tankoj dušici --- pa...

Kata (Niža se u to vrnula)

Vas će poslušati. Nisavate je nagovoriti, da za neko vrijeme
~~Gospodin bi naime htio, da je *podje* kakogod nagovorite, da
za neko vrijeme stisla s nama...~~

Frane

(veselo Slaviću)

~~Komandirja za~~ *što čujem?*

Slavić

rezignirano

Ako ne može drčkrije da bude i ako nije za dugo - pre-
gorjet ću - -

Na vratima se ukaže Mare blijeda ali mirna.

P r i z o r e d m i l

Slavić, Mare, Frane i Kate.

Mare

(*ugledavši Frana (začudjeno)*)

Frane i... (Slaviću) Vi ste me zvali, djede i...

Slavić ~~Annaiene~~ *(ometeno)*

Zveo sam te - ali međjuto banuo (a usiljenim osmišljom)
ovaj - tu - i on će mjesto mene tebi sve da kaže... On će to umje-
ti bolje... Njega slušaj, a ja *čuo je* ~~već~~ sada privoljujem na sve...
Tvoja je sreća najpreča... *Tako* - ali samo živo - a ja ću ~~sada~~ do
strica Nika, neka i on ~~poslušaj~~ *uhvati* Ajde, Kate, i ti požuri...
Vrag ne spava!...

odu

Prizor osmi

Mare i Frane.

Mare
s blagim prikorom
Zašto si došao ? ...

Frane

Ušli su mi u trag - pa me više ni žuma ne može da zaštiti. Morat ću drugdje da potražim zaklonište... Gdje ? - ne znam ni sam... Ali ima znakova, da se i oko tvoje glave nešto plete... Ja to vidim - pa hoću da te zakrilim... Za to sam evo i došao...

Mare

Rekla sam ti već, da je sve svršeno...

Frane - *Kao da je nešto kupilo u njemu, strastveno i živino:*
Ništa nije svršeno!... Sve ima tek da se započne... I ono

najljepše: ljubav... I sve ^{je i opet} da se ~~opet~~ vrati: život, sreća - ti - moja jedina - moja ...

Naglim kretom uhvati je za ruku i ~~strasno~~ je zagrlji. U nje ko da se za čas razbudila mladost i nabujalom snagom svojom podušila crva, što joj u srcu kopa. Tihom i nježnom spusti glavu na njegovo rame i sva ~~mu se predala~~...

Frane

drži je zagrljenu, ali govori tiho, pridušeno, kao da ga je strah, da ne bi glasom svojim narušio golemu sreću svoju

Ukrsla si mi --- vratila si mi se -- opet te imam... Moja si - moja - moja ---- I ti ćeš poći sa mnom... s nama --- sa stricem, Nikom i s Katom --- Ne idemo daleko... Do prvog slobodnog grebena... Na njemu ćemo stati i čekati, dok se tvojoj duši ~~vrne~~ vrne mir... A onda ćemo opet ovamo, na staro ognjište, i tu ćemo ostati na straži, vjerni ljubavi našoj i našem lijepom, neispunjenom snu -- Je li ta hoćemo, Mare, moja lipa Mare --- ?

Mare

~~potresena do dna duše, glasom drhtavim i blagim~~

Ti ne znaš -- koliko te volim... Nikada te nisam puštala iz misli... Ni onda kad sam stezala srce, da te zaboravim... I nikada nisi ~~u meni~~ živio tako i toliko kao sada, ~~u meni~~ ~~u meni~~

(Na vratima ukaza se Flora)

Bože !

naglo se trgne Franu iz zagrljaja. Jako pijukanje vjetra.

Prizor deveti

Mare, Frane i Flora.

Flora

mirno, kao da nije ništa vidjela, ledeno Mari:

Komesar me Orlando pita, može li večeras k nama ? ...

Što da mu odgovorim ? ...

Frane --- uspravi se naglo i odlučno
Da će ovdje naći naca!

Flora ---
Tebe će ovdje naći njegovi oružnici, ako se na vrijeme ne izgubiš. Ovuda ti nemaš više šta da tražiš. Što ti još nije pogorjelo - jurne k prozoru, povuče naglo zavjesu, da se vidi rumeni odsjev vatre, što je zasinuo na staklima -

... to će ti sada da dogori... Je li ti dosta? Hoćeš li još? ---

Frane --- kao nažig udaren okori glavu
Moj dom! - Moj stari dom! --

Flora ---
Ovako će se suditi svakome buntovniku... Sve što smeta, sraunit će se sa zemljom. Ni kamena ne će ostati... (Mari) To reci i tvome djedu... Neka gleda, da mi se ne nadje na putu... Ni meni ni onome, koji ti nosi sreću...

Mare --- gleda je ukočeno, strasno, bez riječi

Flora k. g.
Što ću dakle da odgovorim Orlandu?

Mare k. g.

Flora: *(Turdo)*
Javit ću mu - neka dođe i ~~...~~

Mare --- kao u bunilu
cini, odgovori što hoćeš - mene ne pitaj... Sad je već i onako svemu kraj. Ubij me! - Raskomadaj me živu, ali jedno te molim - ne govori i ne sponinji mi ništa više ---

Flora ---
Idem k telefonu, da mu javim... Još nešto: sutra će ti sud na moju želju dosuđiti drugoga tutora... Djed ne će od sada nad tobom imati više nikakve vlasti... Bit ćeš, kao što i pristoji - moja kći... Nišija nego moja... S lijepa nije išlo - a ja obzire dalje! - i sad hoću da zapovjedam... (FRANU)
A ti, pazi na se i ukloni mi se! Smjesta - i za uvijek! ---
vidjela sam te ući svamo --- Kas ću počekati, dok vidim, da si *te je*

nestalo... otišao... samo kasak!...

Prizor deseti

Frane i Mare

Frane ---
Ali ja još ne mogu da vidim - da razabrem... *...*

...
Mare ---
Nesto je bilo, To je ono, što je ubilo moju i tvoju sreću, Frane...
...

Frane

Ali ona hoće da mi te istrgne, da mi te drugome dadu f...

Mare

(značajno)

Prva ljubav, ^{Frane!} u srcu zavita; druga - bila bi olovom polita... Stara je riječ - iz srca izišla. Ja vjerujem u nju... A vjeruj i ti... Vjeruj u ono u srcu zavito... U to ne posumnjaj nikada... nikada... A sad idi - bježi! molim te - bježi!

Frane

Ali ti ne ćeš imati mira od nje -- od njega --- Ne vidiš li, kolik je težak lanac, što ga motaju oko tebe - ne vidiš li?

Mare

Vidim - a što je najgore - stresti ga ne mogu - nikako ..

Frane

Mogla bi, da hoćeš... Granica je blizu, ~~koji i ti s nama~~

Mare

Ne može biti, Frane! ... Rekla sam ti toliko puta: ne može biti!

Frane

Ali ja još ne vidim - još ne dokučujem...

Mare

Saznat ćeš... Možda već i noćas... Putem... Prihat će ti Kate - stric Niko - kojigod... A sada, ako sam ti koliko mila, ne pitaj više - ne traži... već idi i ukloni se, da te ne uhvate...

Frane

neizrecivo gorko

I ja moram još uvijek da proždirem gnjev svoj, da gledam kako sve propada oko mene neosvećeno, neokajano!

Mare

Tvoj čas će doći, Frane... Čuvaj snagu i krv svoju... A dotle ne savoravljaj ove kuće --- mojih dobrih staraca... Vole oni tete, kao da si njihov rođeni... (značajno) I što god kuješ... što se god desi... misli uvijek na ono moje u srcu zavito...

Frane

uhvati joj obje ruke i ljubi ih

Prizor jedanaesti

Luci

Mare, Frane i Slavić, pa Kate i Niko

Slavić

bane unutar kao vjetari; pokazuje na ožareni prozor i govori, kao da mu iz svake riječi žuž sikće

Jesi li' vidio, Frane, što učini strah, kad više ne dršće? Djecu meće na muke, starce na krst, žene u sramotu - kuće u pepeo... Vidji, što učiniše od doma tvoga, od ognjišta tvoga... Lomaču na praviše, sinko, lomaču - i na nju baciše - Pravdu... Znaš - onu Pravdu iz Pariza, iz Amerike - iz vražje kuće... Pravda i... Eno

je ~~u~~ u plamenu!... Paciše je u vatru, kao što se žini o pokladama
s lutkom od Alame. I gle! Kako se rasjekla u stotinu jezika, a svi
su ti jezici nijemi - nijedan ne vapi, ne vrišti... Pravda!... Ha!
Ha! ha!

spusti se uzrujan na ognjište

Mare pridje mu bliže te ga umiruje V j e t a r

Slavić (nakon smučne stanke)

Sve se lomi - sve ~~raspada~~ se raspada - još čas i bit ćemo
razvalina - pusta razvalina... Zasut će nas... Udušiti... (Pogleda u
nevoljo) Ar?... Što čekate? ... Eno - i put vam rasvijetliše... Vi mi
ćemo vam ga rasvijetliti, poslije kad dodje vrijeme, da se vratite... I mrtvi ćemo
gorjeti za vama i svjetlit ćemo vam kao na grobovima ~~divji~~ ognjići div

Gi... I zvat ćemo i vapiti... (Ustajaci) Mare!... Dijete! Ti ćeš nas
lrya uti - je li da hoćeš? ... (Ustane, okrene se licem prema
rasvijetljenom prozoru) staj tamo onako vrijeme

Ja sam vas već žula - djede - ...

Slavić Luce! (Krajnje zabrinuta)

Mare - Dijete - što ~~ti~~ Ti kanda ne ideš....

Mare...
Ne! Ostajem... (zagrlji je i poljubi u čelo)

Teška pauza

Već se prije na vratima ukazao Niko, opremljen na put, bred one
teške i mučne tišine pristupa bliže bratu i progovori muklo.

Ele, brate... Došlo....

prekide se i pokunji

Došlo, da ispod rođenoga krova bježim kao tat i da osta-
vim sve - i vas... (pridje k Mari i zagrlji je)... i tebe, grančice
moja žalosna... i tebe (pridje k Slaviću) brate, Luca i sestru Nemaj zla srca
na mene... Moj je život razoren - do kraja razoren - pa kada ti vam
pod vašim teškim križem bude najteže - spomenite se, da ni meni tamo
neće biti lakše....

Slavić i Niko ođu zagrljeni lijevo Za njima Luce plače!

Frane Kao ošinit nekom mutnom slutnjom uhvati Maru za obje

ruke) Dodjil.....

Mare
sva izmužena

Što sam mogla - rekla sam ti, a sad te još jednom molim:
bježi :!...

Frane nakon kratke unutrašnje borbe.

Idem - jer moram... Ali sjutra prije sunčana zapada
vratit ću se opet u moju šumu... onda Pa ili ću da te odvedem ili da
kraj tebe propanem... (zagrlji je) Sjutra!

(Ode naglo)

Kate

Prilazi Mari i plašući ljubi joj ruke

Mare

Kati

Kad budete onkraj granice, kaži mu sve... Ne prijel...
Poljubivši je u čelo:

Za ono, što si mi bila... S Bogom, Kate! Ne zaboravljaj...

Kate ode jecajući

Mare

sana bolno, zagonetno - ~~Va duboka zeka~~

Sjutra i ...

Ostade neko vrijeme pogledom upiljenim u prazninu. Vjetar huji sve jače

P r i z o r d v a n a e s t i

Slavić i Mare

Slavić

vraća se: časom se i on nekuda zagledao, potom stupi na ognjište i spusti se na klupu.

Sami ...

Pauza. Vjetar zvizga

Igraju li se ovo s nama nebo i pakao - ili to nad nama bijesni kletva - stara i vječna - te mi sada plaćamo, a ne znamo za koje grijeha; za svoje ili za tuđe.....

Mare šuti udubljena u tešku misao

Slavić uzdahne

vani uz užareni prozor prolazi ljudi Bašte i pjeva:

Oj turne moj lipi....

Slavić

Ludi Bašte ide na počinak.... Danas mu je pjesma nekako žalostivija.... Bit će da on doista vidi, što mi ne vidimo.....

Pjesma se u daljini gubi

U kući odjekne telefonsko zvonce.

Mare

trže se naglo. Lice joj se izmijeni. Iz svega držanja njezina izbija kao da se primakao čas, kad ima sve da posvrši.

Slavić

Telefon?... Zar nije još izišla?

Mare

Nije... Valjda i ne će....

Slavić

Ta malčas je vidjeh - svu nagizdanu... (Razmišlja časak a onda naglo:) Da ne čeka koga od njih? ...

Mare

Pa - tko zna .... Sada je i onako svejedno....

Slavić

Kako svejedno... Ja sam jednom rekao: Ne će proći - a večeras i opet velim: ne će, pa neće!... (uzhuden) Gdje je moj pištolj? Zašto mi ga ne daš?

Mare

Pacila sam ga u zdenac ....

Slavić

u prvi mah kao da mu odlanulo

Mogu li ti vjerovati?

Mare

prikorno

Djede! ....

Slavić

sljedeći svoju prvašnju misao

Zašto ne pažiš pustaš, da ja razračunam s onim gadom?

Mare

Čemu? .... To ne bi riješilo ništa ....

Slavić

Kako ne bi. Krv može i najtežu uvredu da okaje.

Mare

Da se s mene skine ovo nečisto - jedva bi dostajalo jedno veliko more.

Slavić

Kakvo nečisto... Što će zlatu kaošto si ti i najgrgje blato?

Mare

Skromna mažurana nije zlato... Ni ja, djede, ni ja nisam zlato... Mene užasno pali gad, što je na meni... Vi ne znate, djede, kako pali....

Slavić

Ali, Mare, ja ne mogu to da slušam... Mučiš me, starog, a bez potrebe ... Frane te voli... On će....

Mare

I ja njega volim... Tek sada vidim, kako je sav moj život privezan uz njega... Recite mu to, kad se vrati....

Slavić

Ti ćeš ^{mu}već to sama da kažeš... Vi ćete živjeti kao dva draga goluba, a ono što je bilo, proći će kao kakav ružan sam....

Mare

I sni se vraćaju, djede... Osobito oni ružni... Frane je dobar--- ali misao je bez milosti... Ne gleda nna na dobrotu... I putevi su joj tajni, nedokučivi... Kad joj se najmanje nadate, ona dodje i - ubode... A i svijet je bez milosti, i ja ne bih mogla do-

pustiti, da iko pokazuje prstom za nama, za njime... Vidite i sami, djede, da je svršeno - sasvim svršeno... (naglo) Ali o tome se sada ne radi... Radi se o ovome ovdje... (pokazuje ognjište) o ognjištu našem...

Slavić

Kud si to najednom okrenula... Živu si pogodila, ali znam ti muka... Ja se smotati ne dam... Još ćemo nas dvoje o tom... A što je do ovog grmljena zemlje ovdje - znam, da je ono najpreče i najsvetije. Kad sjedim ovako, na njemu, meni je kao da nisam sam, pa nikar ne bilo i nikoga živoga pokraj mene.

Mare

Zato treba, da ga očuvamo...

Slavić

Čisto i netaknuto...

Mare

I netaknuto...

Slavić

I kad za njime posegne tuđa ruka, - mi ćemo životom stati, da ga se ne dotakne...

Mare

Ako bi i to premalo bilo ?

Slavić

Ta ja sam i večeras gotov dati glavu svoju...

Mare

A da treba i veće žrtve ?

Slavić

Veće ?

Mare

Da treba - recimo - pritajiti se... ?

Slavić

Pritajiti se... I opet... Mutna^{ti} večeras riječ, Mare mutna kao i oči tvoje... Sve mi se čini - hoćeš nešto da mi kažeš, a ne da ti duša...

Mare

Pa, evo - reći ću... Djeda, da se ^{večeras} na priliku - ovamo uvučem...

Slavić

naglo

Tko ? ... (Pauza) Što si stala ?... Zašto me mučiš ? Ne vidiš li, da pogadjam ?

Mare

Mogao bi doći ...

Slavić

Onaj krvnik ? ...

Mare

... još večeras...

... Ja čas ...

Slavić

Ne će i

Hoće da se pridigne na noge, ona ga zadržava.

Pusti me i ...

Mare

Kuda će te, za Boga i

Slavić

Idem do vrata ....

Mare

Djede i i

Slavić

sve žesće

Da legnem na prag .....

Mare

Čujte me! ...

Slavić

Sama si onomadne rekla, da ćeš stati na prag i da on ne
će živ preko njega...

Mare

A večeras vas molim: ma tko došao - ne maknite se odavle.

Slavić

gotovo očajno

I ti, dakle... I ti... Svi me ostaviše - svi ....

Mare

Ja sam s Vama, djede (zagonetno) i bit ću s vama....

Slavić

Zašto mi onda braniš, da se oduprem ?

Mare

Jer hoću da ga lakše uklonim .....

Slavić

Ti ?

Mare

toplo i gorko

Da - ja. A vi u svom tužnom prijevoru treba da budete
što veći i mirniji... Teško je to, ali tako mora da bude... Mi
smo, djede, sami, slabi - a sve je oko nas neprijatelj - sve...
Grdne su njegove groznje, a da nisu prazne - vidite i sami....
Pokazuje na osvijetljeni prozor.

Slavić

odlučno

Neka zapale sve! ...

Mare

Zar i ovo ovdje? ... (pokazuje ~~na~~ u kom ognjište) Ne, djede,
to mora da ostane - do kraja... Pa ma i uz ~~veću~~ cijenu da se pri-
tajimo -- ~~nema~~ zaman za nas druge, ~~van~~ nema da gutamo i proždiremo muku svoju.
Nema druge....

Slavić

Ali ona nakaza dolazi ovamo zbog tebe ....

Mare

Nekad... Kako dođe, onako će i otići... Bez povratka!

Slavić

I ti hoćeš predati - poslije svega onoga...? A jes li promislila kako? - reci: jes li?

Mare

Ne brinite se, djede!... Da je bilo juče, jutros ili prije dva sata - možda ne bi bilo -- ali sada... sada sam ja snažna i odlučna, kao što još nisam nikada bila... Ne znam, što je, ali u meni kao da svaki živac zvonči na uzbunu... Jer vi i ne znate, što su još mogli... Ne će da mi budete više vi skrbnikom... Nesli su mi drugoga - ne... svoga... Zmislitel

Slavić

Hulje jedne! A ti?

Mare

Odlučila sam pokazati im, da ste vi meni otac i majka i sve... Od vas ne dam se ja ni živa ni mrtva... (privinuvši se bliže) Ni živa ni mrtva!

Slavić

trnut

To ćeš im reći? Pa znao sam ja... Nego mene samo jedno muči: kako ćeš ti pred njega - pred onoga...?

Mare

Pogledati ga neću, ali (s usiljenim posmijehom) vidjet će on, da bi se "Mare" voljela utopiti - nego Morova ljuba biti.

Slavić

živo, gotovo veselo

Tu te imam, rođena krvi moja!... Tako, samo tako, anđeliću moj bijeli!... "Voljela bih se utopiti..." To saspi mu obraz onome poganu... onome...

U hoiniku žamor, Otvaranje i zatvaranje vrata. Glas Florin, zatim muški govor. Slavić se trgne:

Što je ovo? (Hoće da se pridigne)

Mare

Na smrt blijeđa. Časkom postoja kao besvijesna, ali se naglo približi i uhvati starca za ramena ne dajući mu da se digna. Glas joj dršće:

Djede!

Slavić

Pusti me!... Ovo je on - Tvoj - naš krvnik... rve se s njom. Pridušeno:

Mjesto!... Nož!... Sekirul!... ma što... da ga udarim, zakoljem!... krvnika... prokletnika!

Mare

teško svlađavajući se

Djede! Jedne ste mi rekli: da mi treba krvi vaše - vi biste se ispod grla isto... za mene... Ja vas evo... pitan toliko... Molim samo: pustite... da ja sve sama... svršim... Ja